

Илија ПСАЛТИРОВ

ЗА КУЛТУРНИТЕ ВРЕДНОСТИ

И мав многу теми на ум, ама си реков да сме нам малку, па овој пат наместо за чисто политички проблеми, решив да пишувам за една тема поврзана со културата. Имено, како стимул за да го напишам овој текст ми беше неодамнешниот концерт на фамозната Цеца. Таа не само што го наполни Градскиот стадион во Скопје, туку се чини да имаше стадионот и капацитет од 100.000 гледачи, што би рекол народот, "глатко" ќе го наполнише. И оттука поаѓа приказната која се разви во коментар за нашиот однос и почитта која ја имаме (подобро речено - што ја немаме), кон сопствените културни вредности. Едноставно, несфатлив е односот не само на надлежните институции, туку и на многу поединци, кои на разни начини ја девалвираат нашата култура, правејќи да мислиме дека нечија друга музика е подобра од нашата, дека некои други актери се подобри од нашите, дека некои други сликари или писатели се подобри од нашите и сè така во недоглед. Ова воопшто не значи дека вистинските уметници не треба да бидат добредојдени во нашава земја. Еве, каде и да е, во Охрид ќе го имаме Карерас, еден од најпознатите светски тенори, кој секако ќе го обележи ова културно лето кај нас. На скопскиот Џез фестивал доаѓале и сигурно уште ќе доаѓаат многу познати светски имиња од музичката бранша. На Струшките вечери на поезијата секогаш се собирал крелот на светската поезија, итн. Значи, не е спорно дека вратите за врвни уметници, кои доаѓаат од други земји, се отворени и дека за нив границите не треба да бидат пречка за да ја споделиваат уметноста со останатиот свет. Проблемот е во тоа што ние дозволуваме нашиот народ да се храни со кич,

шунд и со евтина уметност, ако воопшто може да се нарече уметност она што некој упорно ни го пласира во земјава. Секако, во такви случаи за тој некој воопшто не е важно дали со пропагирањето на тој некавалитет се уриваат домашните културни вредности, важно е само едно - од сè тоа добро да се заработи.

Се сеќавам кога во 90-тите години се правеа пионерските обиди неколку пејачки имиња и групи да ѝ се наметнат на слушателската публика, пејќи текстови на македонски јазик. Но, исто така, се сеќавам и на многумина кои велеа дека нашиот јазик не бил певлив како некои соседски и дека публиката тешко ги прифаќала песните со македонски текстови. И бидејќи бев еден од оние кои во тоа време беше директно инволвиран (и како пејач и како водител) во светот на шоу-бизнисот, не можам а да не кажам дека токму тие некои кои беа против тоа да се слуша македонска песна на радио или на ТВ-станиците, денес се демек креаторите на македонската естрада. Како и да е, македонската музика (особено забавната) почна во значителна мера да се слуша од младите генерации, но и од постарите, исто така. Почнаа да се раѓаат и првите естрадни ѕвезди, меѓу кои имаше и такви кои почнаа да прават значајни кариери и надвор од земјава, со што македонската музика ја премина и административната граница на државата, потврдувајќи дека сепак македонскиот јазик е извонредно певлив, а македонската музика оригинална и препознатлива. Но, што од сè тоа? Повторно на концертите на нашите ѕвезди се собираат едвај стотина луѓе (освен за Тоше), ама затоа кога ќе се појави некоја ѕвезда од калибарот на Цеца, тогаш луѓето се тепаат да дојдат до билет. И додека нашите виртуози, како

маестро Трпчевски, маестро Трајанов и "х" други со оваци се пречекувани ширум Европа и светот, ние овде ширум им ги отвораме вратите на низа шунд-пејачи и квази музичари од соседството. Не ретко или ако сакате во најголемиот број случаи, нашите уметници прво станувале познати и признати во други држави, за по некое време и ние да сфатиме дека тоа се наши уметници. Во овој контекст, не треба да забораваме каков ни е односот и кон нашите културно-историски споменици, археолошки локалитети, кон културните центри (кои и не знам ниту дали ги имаме веќе) итн. Додека светот прави пари и привлекува милиони туристи да уживаат во историјата закована во археолошките пронаоѓалишта, во старите градови со прекрасни градби и фасади, во замоците, пирамидите, музеите..., ние дозволуваме старите македонски куќи да се уриваат и на нивно место да никнуваат модерни згради со "дречави" фасади, дозволуваме дивокопачи да го крадат и да го распродаваат богатството скриено во пазувите на нашите археолошки наоѓалишта, дозволуваме нашите цркви и манастири да пропаѓаат пред забот на времето (секоја чест за одредени исклучоци). Едноставно, дозволуваме полека но сигурно да ги губиме сопствените културни вредности, затоа што немаме изградено чувство кон нив, чувство дека треба да се негуваат и заштитуваат за да им служат на стотици идни генерации и да му покажат на светот што поседува оваа мала Македонија.

Дека медиумите се тие кои можеби и најмногу можат да влијаат на изградувањето на односот кон културата, потврдува и фактот што токму тие наместо да ги поддржуваат вистинските уметници и да го заштитуваат културното богатство на Македонија, со свои-

те постапки само ги отфрлаат на маргините на општеството. Се сеќавате ли, на пример, кога последен пат на насловните страници на некој дневен весник или на најавната шпица на некои од вестите на ТВ-куќите во земјава, сте слушнале за тоа како нашите уметници освојуваат награди или како се искачуваат на највисоките пиедестали на низа културни манифестации секаде во светот?! Ако некоја претстава на некои од домашните театри освои висока награда некаде во странство, за неа сигурно во странските медиуми ќе се посвети повеќе простор, отколку во нашите. Ако некој наш сликар или скулптор, поет или писател, биде награден на некоја врвна меѓународна манифестација, нашите медиуми може едвај два три реда да напишат и тоа најчесто на страниците предвидени за текстови кои немаат допирна точка со културата. Ама затоа на насловните страници, односно на најавните шпици ќе видите како "некој му влегол со трактор на соседот во дворот и се удрил во дрво", или "како некој на илјадници километри од Македонија, со велосипед се удрил во воз, кој случајно минувал покрај него" итн. Значи, сè живо ќе се изначитате, односно изнагледате, само за културата и за успехите на нашите уметници, ама баш ништо. Тоа уште еднаш покажува каков ни е односот на нас самите кон она што Македонија го нуди како вистински вредности. И сигурен сум дека има уште многу работи кои треба да се спомнат во овој контекст, но клучното прашање не е дали некој како мене ќе пишува или ќе зборува за ова, туку што ќе направиме ние како држава за да го заштитиме нашето културно богатство, нашите културни дејци, односно уметници, нашиот фолклор и музика, односно нашите културни вредности?